

**”Todellisuus rakennetaan sanoilla. – Se ei ole mis-
sään niin totta, kuin eläinteollisuudessa.”**

Toisenlajisten traumakokemuksen kielellistäminen Elli Valtosen romaanissa *Tainnutuskehto*

Maria Miettinen

Kandidaatintutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, kotimainen kirjallisuus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Tutkielman valmistumiskuukausi maaliskuu 2025

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Kotimainen kirjallisuus

Maria Miettinen

”Todellisuus rakennetaan sanoilla. –Se ei ole missään niin totta, kuin eläinteollisuudessa.” Toisenlajisten trauman kielellistäminen Elli Valtosen romaanissa *Tainnutuskehto*

Sivumäärä: 24

Tutkielmassa käsitellään muiden lajien traumakokemusten kielellistämistä ja kaunokirjallista representaatiota Elli Valtosen romaanissa *Tainnutuskehto* (2023). Tutkielman tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, miten kielen ulkopuolella toimivien ei-inhimillisten olentojen kärsimystä voidaan kuvata ihmiskertojan näkökulmasta. Keskeisiä tutkimuskohteita ovat ihmishenkilöhahmojen ja muiden lajien edustajien väliset toimijuudet, kärsimyksen vaikutukset sekä trauman sanoittaminen. Tutkimus keskittyy erityisesti tuotantoeläinten asemaan. Romaanin kuvauksia peilataan myös todellisen maailman eläinpoliittiseen kontekstiin.

Tainnutuskehdoissa eri lajien tuottamat traumakertomukset konkretisoituvat tekstin tasolla kertojan havainnoinnissa ja muiden henkilöahmojen välisessä dialogissa. Vaikka toisenlajisilla ei ole romaanissa kielellistä toimijuutta, heidän kokemuksensa sanallistuvat läsnäolon, miljöön kuvailun ja kaunokirjallisen retoriikan avulla.

Poliittinen tutkimusnäkökulma paljastaa toisenlajisten aseman rakenteellisen väkivallan kohteina. Heidän olemassaoloon kielellistetään yhteiskunnassa osana tuotantokoneistoa, eikä yksilöllisinä, persoonallisina toimijoina. *Tainnutuskehdoissa* ihmishenkilöhahmojen opinnot eläinlääketieteen instituutiossa edustavat miljöötä, jossa toisenlajisten toimijuutta määrittelevät tekninen kieli ja ajatus toisenlajisen ruumiista välinearvona.

Tutkimustuloksissa toisenlajiset nähdään traumakertomuksen tuottajina. Traumakertomuksen tuottaminen perustuu *Tainnutuskehdoissa* kertojan ja esimerkiksi sian tai naudan väliseen jaettuun trauman tilaan ja toisenlajisten ruumiilliseen läsnäoloon. Muun tutkimuksen tuotoksena syntyy käsite ruumiinkertomus, jonka avulla tarkastellaan toisenlajisten kaunokirjallista toimijuutta. Ihmiskertoja toimii toisenlajisten yksilöllisen ja kollektiivisen trauman sanallistajana.

Teoreettisena kehyksenä toimivat Riitta Jytilän tutkimus *Traumaattinen muisti nykyproosassa* (2022) sekä Toni Lahtisen ja Markku Lehtimäen toimittama teos *Äänekäs kevät – Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus* (2008). Teoreettinen kirjallisuus tukee kielellistämisen, inhimillisen ja ei-inhimillisen suhteen ja traumakokemuksen havainnointia.

Avainsanat: Riitta Jytilä, traumakertomus, toisenlajiset kaunokirjallisuudessa, Elli Valtosen

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymyksen rajaaminen	4
1.2	Teoreettinen tausta ja keskeiset käsitteet	6
2	Trauman käsitteen rakentuminen kaunokirjallisin keinoin	9
2.1	Minäkertojan pirstaleinen lapsuudenkuva ja identiteetti	9
2.2	Jaettu trauman tila	12
3	Toisenlajisten trauman poliittinen kehys	16
3.1	Kieli tekee ideologiat näkyviksi	16
3.2	Toisenlajinen ruumiinkertomuksen tuottajana	18
4	Lopuksi	23
	Lähteet	24

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymyksen rajaaminen

Elli Valtosen esikoisromaani *Tainnutuskehto* (= TK; 2023) kuvaa kolmen eläinlääkäriopiskelijan, Iiriksen, Jannan ja Santerin kasvua eläinlääketieteen opiskelijoiksi ja eläinlääkäreiksi. Teoksen näkökulmahenkilö on minäkertoja Iris, jonka kokemus toisenlajisten kohtelusta on etenkin tutkielmani ensimmäisen alaluvun keskiössä. Toisessa alaluvussa tutkimukseni painottuu Santerin ja Jannan kielellistämisiin epäkohtiin. Kaikkia kolmea opiskelijaa yhdistää halu auttaa heikommassa asemassa olevia sekä hoitaa ja parantaa eläimiä. Eläinlääkäriopinnot näyttävät kolmikolle sen, kuinka vähän eläinlääkäri voi tehdä eläinten hyväksi ja miten paljon ihminen käyttää valtaa eläinten ruumiisiin ja elämiin. Teos tarkastelee kriittisesti ihmisen toimintaa ruuantuotannon rakenteellisessa hierarkiassa, jonka huipulle ihminen on itsensä asettanut.

Tutkimukseni lähtökohdat ovat *Tainnutuskehdon* kerronnallisissa ulottuvuuksissa. Pääkysymykseni on, miten toisenlajisten trauma kielellistyy romaanissa. Käsittelen kysymystä kahdessa alaluvussa. Ensimmäisessä tutkin kaunokirjallisia keinoja, joiden avulla trauman käsite määrittyy romaanissa. Syvennyn kertomuksen analyysiin, kuten minäkertojan kokemusmaailmaan ja muistiin, sekä tekstin rakenteeseen. Määrittelen trauman ajallisena ja tilallisena ilmiönä, jota todistavat ihmiset ja muut eläimet. Tämä tarkoittaa ”trauman paikan” hahmottamista jaettuna tilana, jossa minäkertoja on sekä väkivallan tekijä että uhri.

Toisessa alaluvussa lähestyn toisenlajisten trauman kielellistämisen ongelmaa poliittisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Puran materiaalisen todellisuuden ja *Tainnutuskehdon* maailman välisiä kytköksiä. Teoksen poliittinen teesi on vahva: eläinteollisuus aiheuttaa kärsimystä kaikille eläimille, myös ihmisille. Nykyinen ruuantuotantojärjestelmä ei teoksen mukaan toimi eikä huolehdi kenenkään hyvinvoinnista. Kirjallisuus ei ole irrallinen todellisesta maailmasta, vaan sen avulla voidaan kuvata ja konkretisoida satuttavia kokemuksia (Jytilä 2022, 22). Siksi teoksen tulkitseminen osana yhteiskunnallista, eläinpoliittista keskustelua on perusteltua.

Kieli on kaunokirjallisen teoksen peruselementti ja ihmisen ajattelun keskeinen väline. Lisäksi kielellä on keskeinen rooli silloin, kun määrittelimme, nimeämme ja kategorisoimme asioita

tai ilmiöitä. Nimeämiseen ja luokitteluun liittyy aina myös vallankäyttöä ja arvottamista. Käytännön esimerkki kielen avulla arvottamisesta on *hän* ja *he* pronomiinien käyttö ihmiseläimestä ja *se* ja *ne* pronomiinien käyttö muista eläimistä.

Lea Laitinen (2021) kirjoittaa artikkelissaan ”He-pronominin käyttö eläimistä”, että ”[e]läinviitteisen *hän*-pronominin tarkoitteena on vapaassa puheessa ja kirjoituksessa usein ihmisen kumppanuuslajeihin kuuluva läheinen yksilö, kuten lemmikkieläin, arvostettu työpari, tuotantoeläin tai luonnonvarainen eläin, usein kunnioitettu petokin”. Toisin sanoen *hän*-pronominilla ilmaistaan arvostusta ja kumppanuutta, kun kyse on epävirallisesta ilmaisusta. Poikkean tutkimuksessani tietoisesti yleiskielestä ja viittaan kaikkiin toisenlajisiin *hän* tai *he*-pronominilla, sillä tutkimukseni pyrkii havainnollistamaan juuri kielen käyttötapojen merkitystä muiden lajien traumakokemuksen tunnistamiseen.

Trauman kielellistämällä tarkoitan tutkimuksessani erilaisia kaunokirjallisia diskursseja, joilla kertoja havainnollistaa kokemaansa ja näkemäänsä. Riitta Jytilän tutkimassa aineistossa keskeisessä osassa on kertomusten merkitys. Hänen mukaansa traumaattinen muisti konstruoituu kertomuksissa, mikä tarkoittaa traumojen jäsentymistä ja muistamista kertomuksen muodossa (Jytilä 2022, 35). Tämä on keskeistä myös *Tainnutuskehdoissa*, jossa väkivaltaiset kuvaukset eläinten kohtelusta tallentuvat päähenkilön oppimispäiväkirjan sivuille ja sisäiseen puheeseen.

Teos rakentuu lyhyistä luvuista, jotka avaavat ikkunoita päähenkilön menneisyyteen ja nykypäivään. Väkivallan todistaminen ja siitä kertominen rakentavat minäkertojan identiteettiä. Traumafiktion tutkimuksessa voidaan puhua kerronnallisesta identiteetistä (Jytilä 2022, 35). Jytilän (2022, 35) mukaan ”traumaattinen muisti voi toimia identiteetin narratiivisena rakennusvälineenä, joka auttaa hahmottamaan ja käsittelemään joko omaa tai yhteistä menneisyyttä”. Päähenkilön kerronnallinen identiteetti on yksi tutkimukseni lähtökohta, josta käsin avaan toisenlajisten trauman kuvausta.

Eläinlääketieteellinen sanasto, jota romaanissa tuodaan esille, etäännyttää muiden eläinten kokemuksen ja yksilöllisyyden. *Tainnutuskehdon* henkilöihahmot huomaavat opintojensa aikana, kuinka eläimet muuttuvat persoonista lihaksiksi, ruumiinosiksi, ruhoiksi ja harjoitusvälineiksi. Sidon tutkimuksessani pelkistämiseen, toiseuttamiseen ja ohittamiseen liittyvät kielelliset käytännöt osaksi poliittisia positioita, jotka näkyvät todellisessa elämässä esimerkiksi lainsäädännössä.

Toisenlajisten kärsimys kielellistetyn trauman ja kirjallisuusanalyysin näkökulmasta on haastava tutkimuskohde, sillä toisenlajisten ajattelu ja kokemus tapahtuvat meidän tuntemamme kielen ulkopuolella. On aiheellista kysyä, kuinka hyvin kaunokirjallinen teos tai siitä tehtävä tutkimus kykenee avaamaan toisenlajisten traumaa. Toisaalta *Tainnutuskehto* ei sorru toisenlajisten kokemusten päälle puhumiseen, vaan teos keskittyy kuvaamaan muille eläimille tehtävää väkivaltaa.

Tutkimukseni ei pyri määrittelemään toisenlajisten traumakokemuksia tai puhumaan heidän puolestaan, vaan selvittämään, millaisia eri lajien fiktiiviset kertomukset traumasta ovat. Lähestyn ennemmin toisenlajisten trauman kuvausta heidän ruumiinkertomustensa kautta. Ruumiinkertomus tarkoittaa tutkimukseni kontekstissa toisenlajisten viestintää kehonkielen avulla. Kyseessä on itse kehittämäni käsite, jonka avulla kuvaan toisenlajisia kertovina toimijoina. Heillä on omat positionsa tarinallisten kertomuksien tuottajina fiktiivisessä romaanissa. Käsite sanallistaa nonverbaalista viestintää kaunokirjallisessa tekstissä ja määrittelee kehon tarinallisena kokijana.

1.2 Teoreettinen tausta ja keskeiset käsitteet

Tutkimukseni teoreettinen tausta on traumafiktio tutkimuksessa ja ekokriittisessä kirjallisuudentutkimuksessa. Lisäksi keskeisenä teoreettisena taustana toimii eläinfilosofinen ja eläinpoliittinen lähdekirjallisuus. Traumafiktio tutkimuksessa lähdekirjallisuutenani toimii Riitta Jytilän teos *Traumaattinen muisti nykyproosassa* (2022). Jytilä havainnollistaa teoksessaan, miten kaunokirjallisuus toimii muistin ja traumaattisten kokemusten kerronnallistamisen paikana. Traumafiktio käsittelee monesti yhteiskunnallisia ongelmakohtia ja globaaleja kriisejä, joiden vaikutukset konkretisoituvat henkilöhahmojen kielellistetyissä kokemuksissa. Esimerkiksi lihatuotanto voidaan nähdä yhteiskunnallisena ongelmakohtana ja globaalina kriisinä, joka on kytköksissä paitsi ilmastonmuutokseen ja pandemioihin, myös tuntevien yksilöiden systemaattiseen tuhoamiseen (Ollila 2023, 22).

Jytilä (2022, 7) toteaa teoksensa alkupuheessa oleellisen huomion, joka näkyy myös omassa tutkimuksessani: ”Olen joutunut kohtaamaan traumakokemusten ytimessä olevan haasteen: kielen ja kertomusten kyvyn kuvata ja tavoittaa hahmottomia kokemuksia, joissa kuolema ja väkivalta ovat läsnä”. Kielellä ja kaunokirjallisella kertomuksella on kyky luoda

merkitysyhteyksiä ja tavoittaa sellaista, jonka sanallistaminen ja ymmärtäminen on vaikeaa kuvitellun todellisuuden ulkopuolisessa maailmassa.

Trauman käsitteen määrittely on moniulotteinen ja monimutkainen prosessi. Prosessin loppu-tulos on riippuvainen tieteenalasta, tutkimuksen tavoitteista ja kysymyksistä, joita esitetään. Määrittelyyn vaikuttaa myös ajallinen, kulttuurinen ja subjektiivinen konteksti. Jytilän (2022, 25) mukaan ”[t]rauma on latautunut käsite, jonka siirtyminen erilaisiin käsitteellisiin tiloihin vaatii tutkimusotteen ja aineiston reflektiota sekä sensitiivisyyttä”. Traumakertomus itsessään määrittelee käsitettä uudelleen kertomuksen komponenteissa, kuten kertojassa, juonessa ja tekstin rakentumisessa.

Vaikka *Tainnutuskehto* ei nimeä trauman käsitettä suoraan, henkilöhahmojen ja toisenlajisten trauma rakentuu kerronnan, päähenkilön muistin ja kokemusmaailman myötä. Tutkimuksessani toisenlajisten trauma hahmottuu ennen kaikkea kollektiivisena ilmiönä, joka konkretisoi-tuu yksilöiden ruumiin kieleen. Muiden lajien traumakokemuksen määrittely olisi äärimmäisen haastavaa, eikä tutkimukseni tarjoakaan muiden lajien traumasta yleispätevää tai yksiselitteistä oirekuvausta.

Ekokriittisen kirjallisuudentutkimuksen teoreettisena lähteenä toimii Toni Lahtisen ja Markku Lehtimäen toimittama teos *Äänekäs kevät – Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus* (2008). Lahtisen ja Lehtimäen teos tuo tutkielmaani ekokriittisen kirjallisuudentutkimuksen kehikon ekokritiikin määritelmällään: ”Kirjallisuusteoriaan ekokritiikki tuo uuden painotuksen keskittyessään ihmismielen representaation tai yhteiskunnallisen kuvauksen sijaan – tai niiden ohella – inhimillisen ja ei-inhimillisen monimuotoisiin kohtaamisiin.” (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 8.) Tutkimuksessani ihmismielen representaatiot ja ei-inhimillisen olennon kokemus kietoutuvat vahvasti yhteen. Inhimillinen subjekti on analysoimassani romaanissa ei-inhimillisen olennon kokeman väkivallan todistaja ja samalla väkivallan vaikutusten kielellistäjä.

Toisaalta tutkielmani poikkeaa ekokritiikin perinteisestä tutkimuskohteesta, sillä ”villin luonnon” kuvauksen sijaan keskityn tehdasolosuhteissa elävien eläinten kokemuksiin. *Tainnutuskehdon* kuvaama tuotantoeläinten kärsimys on samalla yhteiskunnan kuvaus sekä poliittinen teko. *Tainnutuskehto* voidaan siten nähdä romaanina, joka tuottaa eläinpoliittista kulttuuria.

Teoreettinen kehys rakentuu tutkielmassani siis kahden esittelemäni pääteorian vuoropuhelusta. Oma analyysini pyrkii myös haastamaan traumafiktion ihmiskeskeisiä traditioita, sekä

soveltamaan ekokriittisiä tutkimuskysymyksiä kieleemme ulkopuolella toimivien, vangittujen eläinten kuvauksiin.

2 Trauman käsitteen rakentuminen kaunokirjallisin keinoin

2.1 Minäkertojan pirstaleinen lapsuudenkuva ja identiteetti

”Jos joku nyt jälkikäteen kertoisi iltasadun siitä, miten kaikki oikein meni, niin tunnistaisinko itseni siitä? Olenko se edes minä, joka alussa olin minä?” (TK, 13.)

Yllä oleva lainaus on *Tainnutuskehdon* ensimmäisestä luvusta. Se ennakoi teoksen tapahtumia ja sijoittuu ajallisesti romaanin tapahtumien jälkeiseen aikaan. Minäkertojan retoriset kysymykset siitä, kuka hän oikeastaan enää on, kytkeytyvät identiteetin uudelleenrakentamiseen kriisin jälkeen. Kyse on myös kertojan vaikeudesta tunnistaa itseään tapahtumista, jotka ovat muuttuneet tarinaksi.

Jytilä (2022, 25) kirjoittaa, että ”Freudista juontuvassa tulkintatraditiossa trauma on nähty yksilöllisenä kyvyttömyytenä kertoa tarina, minkä vuoksi tulkinta on tukahdutettujen merkitysten paljastamista. Trauman kokenut ei pysty rakentamaan muistoistaan mielekästä kokonaisuutta, kertomusta.” *Tainnutuskehdon* minäkertoja muuttuu teoksen myötä itselleenkin vieraaksi, niin kuin yllä oleva sitaatti osoittaa.

Eläinlääketieteen opinnot ovat minäkertojalle kriisi, joka hajottaa hänen kokemuksensa itsestään. Identiteetin hajoamiseen vaikuttaa kolme asiaa: Iiriksen, Santerin ja Jannan väliset jännitteet, Jannan ja Iiriksen jaettu menneisyys sekä ruumiillisuus ja väkivalta, jota Iiris todistaa eläinlääketieteen opinnoissa. Palaan ruumiin ja väkivallan teemoihin luvussa kolme, etenkin alaluvussa 3.2 ”Toisenlainen ruumiinkertomuksen tuottajana”.

Kertojan lapsuudenystävä ja serkku Janna aloittaa opinnot samaan aikaan hänen kanssaan. Janna ja kertoja viettivät lapsina paljon aikaa yhdessä. Jannan perheeseen liittyy muisto lapsuuden turvapaikasta ja toisaalta muisto seksuaalisesta väkivallasta, jonka minäkertoja joutuu todistamaan ollessaan alakouluikäinen. Takaumista selviää, että Iiris näki Jannan isän hyväksikäyttävän Jannaa lapsena, mutta Iiris ei osannut auttaa tilanteesta. Tilanteesta seurasi Iirikselä lamaan tumisen ja syyllisyyden tunteita, joita hän kantaa teoksen nykyhetkessä. Kun Iiris ja Janna alkavat viettää aikaa eläinlääketieteellisessä, muistot väkivallan näkemisestä ja syyllisyyden tunne palaavat Iiriksen mieleen.

Kertojan asema väkivallan todistajana toistuu aikuisena, kun kertoja kohtaa avuttomassa asemassa olevia eläimiä. Kertoja alkaa hahmottaa menneisyyttään suhteessa eläimiin, joita hän opettelee tutkimaan luennoilla. Eläimet saavat sekä symbolisia että konkreettisia merkityksiä. Symboliikka auttaa kertojaa nimeämään ja kuvailemaan suhdettaan häntä itseään jollain tavalla määrittäviin ihmisiin. Tässä kerronnan tasossa päähenkilön suhde muihin eläimiin on välillinen. Jokin tietty eläinlaji, kuten hirvi, ahma tai piiskamato, on adjektiivi, johon kertoja projisoi omia mielikuviaan:

Kun selailen parasitologian kirjaa piiskamatojen kohdalta, tulee mieleen Jannan isä.

Hän vieraili pappilassa vain jouluisin, ja ilmestyi sinne yhtä komeana kuin MacGyver ja piispa Kortekangas yhteensä. Hopeanharmaa puku istui tiukasti ja sädehti vähän. [...]

Jannan isä vilkutti minulle silmää, se oli kaameaa ja pahaenteistä ja yritin reagoida oikein, joten kikatín varovasti. (TK, 28–29.)

Piiskamato tuo mieleen epämiellyttävän ja niljakkaan olion. Minäkertojan kuvaus Jannan isästä sopii tällaiseen miellelyhtymään. Toisaalta Jannan isän pahuudesta ei puhuta tässä kohtaa suoraan. Minäkertoja kykenee yhdistämään menneisyyden nykyhetkeen ainoastaan hie-man epätarkan kuvan, eläinsymbolin avulla.

Myöhemmin, kun Janna yrittää puhua omista traumaistaan suoraan, kertoja kieltää vaikeat muistot:

– Se, [Iiriksen ja Jannan ukki] ei välitä elossa olevista. Se ei auttanut, kun olis tarvinnut.

– Olisitko sä tarvinnut siltä apua? Milloin?

Janna laskee puukon laatikkoon ja kiinnittää skalpellinterän varteen. Kun hän nostaa katseensa, hän on hetken pieni tyttö, kaninkorvat pilkistävät sotkuisen tukan keskeltä, ja suussa on jotakin, ojennan käteni häntä kohti ja lasken sen heti alas, ja sitten Janna astuu lähemmäs, ja äkkiä pelkään, että hän painaa terän kaulalleni.

– Sä et todellakaan muista meidän lapsuudesta yhtään mitään, hän sanoo.

– Ehkä meillä oli vähän eri lapsuudet. (TK, 76.)

Minäkertojan on vaikea nähdä itseään osana lapsuutta, johon Janna kuuluu. Sirpaleinen lapsuuskuva, johon kuuluu muistitatkoksia, kertoo lukijalle jollain tavalla rikkonaisesta minäku- vasta. Janna on osa Iiriksen rikkonaista identiteettiä.

Santeri edustaa puolestaan siltaa menneen ja nykyhetken välillä. Santerista tulee kertojan romanttinen kumppani, jonka kanssa hän voi avata menneisyyttään. Kun Santeri kysyy Iirikseltä, kuka hänen paras ystävänsä oli lapsena, Iris ajattelee, että ”lapsuudesta on loogista puhua juuri eläinsairaalan nurkassa” (TK, 5). Näin eläinlääketieteen opinnoista tulee paitsi uuden oppimisen keskus, myös symbolinen, menneen purkamisen tila.

Kerronnallisen identiteetin käsitteeseen kuuluu Jytilän mukaan ”mahdollisuus tuoda yhteen mennyt, nykyinen ja tuleva” ja tämä merkitsee mahdollisuutta ”korostaa subjektin monikeroksisuutta, joka voi ilmetä erilaisina, ristiriitaisinakin identiteetteinä” (Jytilä 2022, 35). Minäkertojan identiteetti onkin ainakin jossain määrin ristiriitainen. Hän muistaa epämiellyttäviä asioita ja kykenee sanoittamaan niitä symbolisen kielen avulla. Oman roolin ajatteleminen suoraan on kertojalle kuitenkin vaikeaa, ellei mahdotonta. Myöhemmin romaanissa minäkertojan rooli aktiivisena toimijana ja passiivisena väkivallan mahdollistajana konkretisoituu hänelle.

Traumatutkimuksen näkökulmasta minäkertoja on jossain määrin myös epäluotettava kertoja, sillä hänen kokemusmaailmansa on epätäydellinen ja aukkoinen. Aukkoisuus näkyy kertojan kyvyttömyytenä muistella esimerkiksi Jannan isää suoraan tekojen kautta.

Jytilän mukaan muistamiseen kuuluu valikoivuus ja muistinmenetykset, jotka voivat olla tahallisia tai tahattomia. Muistiin kuuluu myös sensuuri tai vaikeneminen. (Jytilä 2022, 36.) Eläinlääketieteellisessä kerrontaan tulee aukkoja etenkin teurastamoharjoittelujakson aikana, kun minäkertoja todistaa elävien yksilöiden väkivaltaisia kuolemia ja esimerkiksi teurastustilanteeseen liittyvää sähköpiiskan käyttöä. Koska koulu ohjeistaa Iiristä, Jannaa ja Santeria olemaan ilmoittamatta väärinkäytöksistä mihinkään, kertojan toiminnan mahdollisuudet ovat rajoitetut. Silloin ainoaksi selviytymiskeinoksi jää tietoinen unohtaminen. Unohtaessaan kertoja voi suojella omaa identiteettiään. Tässä asetelmassa kertoja on jälleen lamaantunut väkivallan sivustaseuraaja, aivan kuten lapsena.

Toisenlajiusten trauman näkökulmasta kertojan kyky muistaa ja sanallistaa näkemäänsä on haastava useastakin syystä. Teoksen kertoja on ihminen, jonka identiteetti ja lapsuuden traumakokemukset kietoutuvat toisenlajisille eläimille tehtävään väkivaltaan. Hänen kokemusmaailmansa on sidoksissa menneisyyden ja nykyhetken leikkauspisteeseen, jossa eläinlääkärin välineet viiltävät, avaavat, tappavat ja työntyvät muiden ruumiisiin. Tuo leikkauspiste on minäkertojan hitaasti katoavan ja uudelleen rakentuvan identiteetin välissä repaleisena ja

märkivänä koko romaanin ajan. Minäkertoja yrittää määrittää itseään ihmisenä, joka näkee muiden tuntevien olentojen kivun, mutta ei pysty estämään väkivallan tekoja.

2.2 Jaettu trauman tila

Tainnutuskehdoissa minäkertoja ja muut ihmishenkilöhahmot ovat toisenlajisten kertomuksen tuottajia ja he vastaavat teoksessa esiintyvien muiden lajien ahdistukseen. Tuotettu kertomus toisenlajisten traumasta on tietynlainen, koska tapahtumat sijoittuvat eläinten hyväksikäyttöä tukevaan miljööhön. Ympäristöstä kertomiseen vaikuttaa kertojan sisäinen miljöö, eli tapa, jolla hän tulkitsee ulkoista maailmaa. Toisenlajisten kokemuksen sanallistamisessa on kyse kaikkien keskushenkilöiden tavasta heijastaa omaa, sisäistä tunnemaailmaansa muiden eläinten asemaan. Jaetussa trauman tilassa on kyse tapahtumasarjoista, joissa kärsimys sanallistetaan. Seuraavassa katkelmassa päähenkilö suorittaa harjoittelua sikatilalla ja tarkkailee apaattista emakkoa. Katkelma havainnollistaa kertojan pyrkimystä ymmärtää emakon kipukokemusta:

En pysty sanomaan, onko emakko kipeä. Se ei ole kuumeinen. Se sävähtää, kun terä lävistää ihon, mutta sillä ei ole tilaa liikkua tai kääntää edes päätä. Kun palaan hetken päästä katsomaan sitä, se makaa lätäkössä haavansa päällä. Sen silmissä on sama tyhjä katse, kuin kaikilla muillakin emakoilla. Sen ripsiin on takertunut lantaa.

Katson, mitä emakko katsoo, metalliputkia ja saastaista seinää. Sen paikka on sikalan viimeisessä nurkassa, joka on myös pimein. Kyykistyn sen viereen, katson putkia ja seinää kymmenen minuuttia ja yritän tajuta.

Loputtoman paikallaan olemisen on pakko olla kipu. (TK, 84–85.)

Katkelmassa emakko ei juurikaan reagoi, kun tilallinen puhkaisee hänen jalastaan mätäpaiseen likaisella skalpellinterällä. Emakko värähtää, mutta fyysisten tai henkisten olosuhteiden vuoksi hänellä ei ole tilaa liikkua tai reagoida enempää. Emakosta ja hänen kokemusmaailmastaan tulee kertojalle tärkeä yksityiskohta, johon katse tarkentuu.

Kertoja ei yritä niinkään kommunikoida emakon kanssa, vaan antaa hänen tunteilleen merkityksen ja tulkinnan. Emakon ääni ei kuulu ihmisten tuntemalla kielellä, eikä myöskään aktiivisena toimintana, kuten äänenä tai liikkeenä. Emakon toimijuus ilmenee sen sijaan lamaanuksena ja passiivisuutena, ja hänen kipunsa saa tekstissä tilaa kertojan katseen kautta.

Kun kertoja on havainnoinut emakon kokemusta, hän pohtii, onko skalpellinterällä kaivelun aiheuttama kipu siasta tervetullutta vaihtelua mätäpaiseen aiheuttamaan kipuun verrattuna. Kertoja rinnastaa emakon kokemusmaailman ajatuskokeeseen, jossa ihminen käyttää huumeita ja tekee mitä tahansa, jotta ei joudu elämään häkissä:

Ehkä keskimääräinen emakko heittäytyisi skalpelliin tai puukkoon tai giljotiiniin joka päivä, jos voisi. Viiltelisi itseään. Nielisi mitä tahansa nappeja, joita joku kaupittelisi kaljateltan takana. Piikittäisi likaisilla neuloilla. Antaisi tehdä ruumiilleen mitä vain, maksusta tai ilman, edestä tai takaa, kunhan ei enää koskaan joutuisi takaisin häkkiin. Ja niinhän sille tehdäänkin, ja sitten kun se tuntee vastustamatonta halua rakentaa pesän, kantaa mitä tahansa pehmeää kasaan, kuopia ja töykkiä ja muokata ja valmistella, se puristetaan kaltereiden väliin. (TK, 85.)

Kerronnan rytmi tihenee, kun kertoja siirtyy emakon fyysisen tilanteen kuvailusta sian psykiseen tunnekokemukseen. Sanasto, kuten ”antaisi tehdä ruumiilleen mitä vain, maksusta tai ilman, edestä ja takaa” (TK, 85), viittaa seksuaaliväkivaltaan. Huonosti voivan, pahoinpidellyn ihmisen rinnastus emakkoon on kaunokirjallista retoriikkaa, jossa kertoja kuvittelee erilaisia vastaavuuksia ihmisten ja sikojen maailman välille. Kuvittelu sitoo kaksi maailmaa yhteen vertauskuvallisen kielen avulla.

Kristian Blombergin ja Joonas Sántin mukaan poeettisella kielellä on merkittävä rooli ekokriittisessä tutkimuksessa (Blomberg & Sántti 2008, 192). Kirjallisuuden kielessä korostuvat ympäristön kokemista kuvaava retoriikka ja aistimukset, jotka haastavat tieteellistä, objektiivista retoriikkaa. Kun *Tainnutuskehdon* kertoja samaistaa ihmisen ja sian toisiinsa, kahden erilaisen lajin kokemusmaailmat tulevat kielen avulla lähemmäksi toisiaan. Emakoiden kokeamalla väkivallalla on tila ja ääni minäkertojan kokemusmaailmassa. Väkivallan ohittamisen ja vaihtamisen sijaan väkivalta on olemassa kertojan todellisuudessa. Kielen avulla muokattuja fiktioita voidaan pitää mahdollisuutena, joka ylittää inhimillisen ja ei-inhimillisen välisen kielun (Blomberg & Sántti 2008, 190). *Tainnutuskehdon* fiktiivisen kertojan rooli vaikuttaa olevan katkelmissa juuri silta inhimillisen ja ei-inhimillisen välillä.

Toisaalta kielen rooli muiden lajien ymmärtämisen tai kuvaamisen välineenä on kiistanalainen. ”Luonnon” tai ei-inhimillisen käsitettä ei voi ottaa itsestäänselvyytenä, sillä kieli on pitkälti kulttuuriin sidottua. Ekokriittiseen tutkimukseen kuuluu kielen, kulttuurin ja luonnon välisen suhteen problematisointi (Blomberg & Sántti 2008, 191). Ihmiskertojalla on valta tunnistaa tai olla tunnistamatta eläimen kipu. Kielessä piilee inhimillistämisen vaara, mutta samaan aikaan sen avulla on mahdollista sanallistaa uusia tapoja ajatella muista lajeista.

Esimerkiksi emakon kipukokemuksen tunnistaminen ja nimeäminen antavat toisen lajin tunteelle äänen.

Elisa Aaltola kirjoittaa teoksessaan *Puhe eläinten puolesta* (2023), että myös vaikeneminen on puhetta. ”Jos esimerkiksi vaikenemme eläinten mielestä tai kärsimyksestä, tuotamme kertomusta ja todellisuuskuvaa, missä niitä ei ole tai missä niitä ei ainakaan pidetä kyllin tärkeinä tullakseen mainituksi.” (Aaltola 2023, 59.) Iiriksen, Jannan ja Santerin opinnoissa toisenlajisten kärsimyksen tunnistaminen on opintojen ytimessä, mutta eläinlääketieteellisessä eläinten kärsimystä lähestytään kliinisestä näkökulmasta. Kliininen tulokulma eläinten kärsimykseen tuottaa Aaltolan avaamaa todellisuuskuvaa, jossa muiden lajien yksilöllisiä mieliä ei ole olemassa, eikä toisenlajisten traumalla ole konkreettista, kielellistä tilaa.

Tässä ympäristössä toisenlajisten yksilöllisen kärsimyksen tunnistaminen osana ruuantuotantoprosessia on yleisesti paheksuttua. Kertoja sanallistaa näkemäänsä ympäristössään vallitsevaa diskurssia vastaan, mikä näkyy tekstissä kielellisinä jännitteinä. Eläinlääkäriopintojen ja toisenlajisten kokemuksen kunnioittamisen välillä on ristiriitoja, joita kertoja tuo näkyväksi.

Kertoja esimerkiksi kuvaa, miten ”eläinten vaistonvarainen käyttäytyminen tukahdutetaan määrätietoisesti, ja että ne laitetaan syömään ja kasvamaan ja lypsämään ja poikimaan [...] Ne eivät ehdi eivätkä osaa näyttää muulta kuin koneilta, tai koneen osilta.” (TK, 110.) Lainauksessa puhutaan mekaanisesta eläinkuvasta, joka näkyy kertojalle kaikissa eläinlääkäriopintojen osa-alueissa.

Toisessa kohtauksessa päähenkilön on opeteltava lopettamaan eli tappamaan räpäleporsas. Kertoja kuvaa, kuinka aika muuttuu ampumisen jälkeen merkityksettömäksi: ”Sikala on avoin hauta. Istun sen pohjalla polvillani. Vainaja makaa hiljaa. [...] On vaikea jättää ruumis ja lähteä.” (TK, 125.) Etenkin ilmaisut, kuten ”avoin hauta”, ”hiljaa makaava vainaja” ja ”ruumis” luovat voimakkaan ristiriidan ajattelulle, jossa eläin on hyödyke. Vainajalla ja ruumiilla on itseisarvo ja avoin hauta muistuttaa massatuhosta, jossa on kuollut satoja yksilöitä.

Massatuhon ja järjestelmällisen tappamisen paikka ei kuitenkaan konkretisoidu *Tainnutuskeh-dossa* traumakirjallisuudelle tyypillisellä tavalla. Esimerkiksi Sofi Oksasen *Puhdistuksessa* (2008) seksuaalinen väkivalta tapahtuu kunnantalon kellarissa, jossa päähenkilöä ja hänen perhettään kuulustellaan. Lisäksi *Puhdistuksessa* koko kansakunnan trauma kytkeytyy sota-teeman myötä maantieteellisille alueille, kuten Viroon ja nykyiselle Venäjälle.

Tainnutuskehdoissa väkivalta ei linkity ajallisesti tai paikallisesti mihinkään tiettyyn hetkeen tai miljööseen, sillä eläintuotanto on maailmanlaajuinen, rakenteellisen väkivallan muoto.

Fyysisen paikantumisen sijaan toisenlajisten trauma tulee ikään kuin todelliseksi vasta kertojan kriittisessä ajattelussa ja ihmishahmojen välisessä dialogissa. Väkivallalla ei ole selkeää tekijää, syytä tai nimeä, koska se on laillinen, juurtunut osa teoksen maailmaa.

Aaltola (2023, 24) kirjoittaa, että toisenlajisissa ja luonnossa näkyvä trauma voi heijastua jäljiksi ihmisessä: ”Me voimme kokea traumaa ilmastokriisin ja tuhoutuvan luonnon edessä. Trauma voi tulla meihin myös muistaessamme kaiken sen hädän, jolle ihmisyyhteiskunnat muita eläimiä alistavat”. *Tainnutuskehdoissa* hätä tulee kertojan elämään, kun hän kokee huolta näkemiensä toisenlajisten puolesta.

Sikojen ja muiden toisenlajisten traumasta tulee ihmiskertojan maailmassa jaettua. Surun, kivun ja kuoleman nimeäminen sekä kysymykset eläinyksilöiden voinnista ovat kielellisiä trauman jälkiä. Ne muokkaavat kertojan ajattelua pysyvästi. Kun ihmiskertoja tunnistaa ja tunnustaa muiden lajien hyväksikäytön, hän tulee osaksi sitä konkreettista tarinan miljöötä, jossa väkivalta on totta. Lisäksi aiemmassa alaluvussa käsitellyt henkilökohtaiset, ihmisyyteen liittyvät traumat tarjoavat näköalan ihmisten ja muiden lajien väkivallankokemusten samankaltaisuuteen ja rinnastettavuuteen. Trauman abstrakti tila on siis lajien välillä jaettu sarja tapahtumia, jotka konkretisoituvat teoksessa, kun niistä aletaan puhua ääneen.

3 Toisenlajisten trauman poliittinen kehys

3.1 Kieli tekee ideologiat näkyviksi

Tainnutuskehdoissa eläinlääketiede edustaa instituutiota, joka opettaa valmistuville eläinlääkäreille tietyn yhteiskunnallisen ajattelutavan toisenlajisista. Ideologia, jossa eläinten käyttäminen on normi, opitaan kielen välityksellä. Seuraavassa katkelmassa kertoja ja Santeri pohtivat sanoittamisen merkitystä:

Eläinlääkis on sitä, että opitaan puhumaan uudelleen.

– Kotieläinhygieniä, teurastamohygieniä ja lihahygieniä, Santeri pyörittelee silmiään. Tuleeko mieleen muita paikkoja, kuin Kolmas valtakunta ja eläinlääkis, joissa hygienialla tarkoitetaan teollisen mittakaavan verikekkereitä ja kaasukammioita? (TK, 78.)

Santeri viittaa ”verikekkereillä” ja ”kaasukammoilla” toiseen maailmansotaan ja holokaustiin. Eläintuotannon normikäytäntöjen assosioiminen natsi-ideologiaan konkretisoi poliittisen linsin, jonka lävitse *Tainnutuskehdon* henkilöahmot kielellistävät eläintuotannon toimintatapoja ja seurauksia. Eläintuotanto muistuttaa Santerin ja kertojan mukaan kansallissosialistista yhteiskuntaa, jossa tappaminen ja siitä puhuminen määrittellään instituutioiden toimesta.

Minäkertoja toteaa, että esimerkiksi ”kuolema” on opinnoissa epätarkka sana (TK, 78). Hän listaa lakipykälästä ja virallisista ohjeista löytyviä kuolemaan viittaavia ilmauksia: ”poistopolitiikka”, ”ripustusrata” ja ”riskiarvoon perustuva joukkolopetus” (TK, 79.) Eläin tai eläinryhmä ”poistetaan” ja heidän olemassaolonsa ”loppuu”. Teoksessa esitetty virallinen kieli on löydettävissä ruokaviraston ohjeistuksesta. Esimerkiksi lävistävän pulttipistoolin toimintamekanismeja kuvataan näin: ”Lävistävä pulttipistooli aiheuttaa iskun ja pultin tunkeutumisen seurauksena vakavan ja peruuttamattoman vaurion aivoissa. [...] Menetelmä soveltuu teurastukseen, joukkolopetukseen sekä muihin lopetuksiin.” (ks. ruokavirasto.fi.) *Tainnutuskehdon* kielellisille esimerkeille löytyy siis vastine todellisesta yhteiskunnasta.

Muiden lajien hyödyntämispolitiikka, joka on normalisoitu ja määritelty lainsäädännön tasolla, kertoo ideologiasta, joka hyväksyy väkivallan tiettyjä eläimiä kohtaan. Yhdysvaltalainen psykologi Melanie Joy on luonut ilmiölle termin ”karnismi”. Karnismi tarkoittaa Joyn mukaan yhteiskunnallista uskomusjärjestelmää, jossa lihansyöntiä ei pidetä arvovalintana, vaan luonnollisena tapana toimia. (Joy 2024, 33.) Karnismia voidaan pitää myös veganismin vastakohtana, sillä veganismi on monien kohdalla muutakin kuin ruokavalio. Veganismi

voidaan nähdä arvovalintana ja pyrkimyksenä yhteiskunnalliseen murrokseen. Esimerkiksi Ollila (2023, 32) kirjoittaa, että ”[t]rendikkääseen elämäntyyliin tai pelkkään ruokavalioon tyypistyvä veganismi ei ole eläinvinkkelistä kestävä: iso osa kokeilijoista ja ruokavaliovieganeista päätyy takaisin lihansyöntiin”. Tällä hetkellä muiden lajien syöminen on oletusarvo ja veganismia pidetään erityisruokavaliona.

Kun toisenlajisten tappaminen on sidottu osaksi yhteiskuntaa, puhutaan lihanormista. Ollilan (2023, 50) mukaan lihanormi tarkoittaa tiettyjen eläinten syömistä kussakin yhteiskunnassa, kuin se olisi itsestäänselvyys. ”Lihanormi määrittää, että kehojen osien ja eritteiden syönti on normaalia ja että toisen ihoon tai karvoitukseen pukeutuminen on sallittua.” (Ollila 2023, 50.) *Tainnutuskehdon* kertoja tekee näkyväksi lihanormin varaan rakentuvan kulttuurin ongelma-kohtia kielellisten jännitteiden avulla. Hän kuvailee teurastamoharjoittelua groteskein ilmaisin ja vertaa esimerkiksi verisuihkua oksennukseen (TK, 98).

Kertoja myös luettelee eri kehonosia, joita veistetään, kuoritaan ja valutetaan. Veri, silmät, sarvet ja sorkat ovat kertojan mukaan turhaa ylijäämää, jolla ei ole käyttöä eläintuotannossa. Ne ovat ”roskaa” (TK, 98). Toisenlajisen näkökulmasta kehossa virtaava veri on elämän ehto. Silmät ja sorkat ovat puolestaan kehonosia, joiden avulla eläin hahmottaa maailmaa, tunnistelee ympäristöään, kävelee ja tekee päätöksiä. Se, mikä on eläintuotannossa hyötyajattelun näkökulmasta tarpeetonta, on tuntevalle yksilölle osa hänen minuuttaan ja kehoaan.

Aiemmin käsitellyssä lainauksessa puhutaan esimerkiksi ”teurastamohygieniasta”, jolla tarkoitetaan lihatuotannon laatuvaatimuksia ja pyritään turvaamaan kuluttajan syömän lihan puhtaus. *Tainnutuskehdoissa* esitetään, että tämän kaltaisiin teknisiin termeihin verhotaan eläintuotannon diktatuuriin perustuva yhteiskuntajärjestys. Sanoittamiseen ja lokerointiin sisältyy ajatus ihmisestä muiden lajien yläpuolella.

Ollila (2023, 45) nostaa keskeiseksi käsitteeksi lajismin eli lajisorron, mikä tarkoittaa olentojen luokittelua ja kohtelua eriarvoisesti sen perusteella, mihin lajiin he kuuluvat. ”Koska muut eläimet eivät puhu ihmiskieltä, olemme jättäneet ja jätämme heidät toimijuuden ulkopuolelle. Silti ymmärrämme, että äänivalta ei voi olla ansaittavissa vain tietynlaisen ja -ikäisen kielenkäytön perusteella. Me kuuntelemme vauvoja ja puhumattomia ihmisiä.” (Ollila 2023, 44.) Lajisorto on käsitteenä sukua seksismille ja rasismille (ks. myös Lahtinen ja Löytty 2022, 18). Vahingollisissa ideologioissa tietty ryhmä ihmisiä tai muita lajeja jää sivuun aktiivisen toimijan roolista kuten Ollilla kuvaa. Silloin heidän positionsa jää puhevaltaa käyttävien, kuten lainsäätäjien määriteltäväksi.

Tainnutuskehto voidaankin nähdä poliittisena kulttuurituotteena, joka tekee lajismin näkyväksi yrittäessään tarinallistaa uhrien kokemusta. Teos kielellistää yhteiskunnallista ideologiaa, johon kuuluu joukkotuhon sekä globaalien kriisien pitkittäminen. Jytilän mukaan ”[k]aunokirjallisuus tuottaa tietoa omalla tavallaan, rikkomalla käsityksiä yhtenäisestä historiasta ja tulkitsemalla historian merkityksiä sekä sitä, miten historia koetaan” (Jytilä 2022, 87. Ks. myös Jytilä 2022b, 41–42, 49). Kertomus eläintuotannossa tapahtuvasta väkivallan diskursista on tapa osoittaa eläintuotannon rooli osana historiallisten traumakertomusten jatkumoa, joilla on vastineensa todellisen maailman kärsimyksessä.

Jytilä (2022, 71) kirjoittaa, että ”[t]rauma saa merkityksensä eriaikaisissa, erilaisissa yhteiskunnissa tapahtuvissa tapahtumakuluissa ja sukupuolittuneissa prosesseissa”. Vaikka Jytilä painottaa ihmisten välisiä rakenteellisia valta-asetelmia, sukupuolittuneet prosessit tai yhteiskunnalliset katastrofit, kuten holokausti, voivat vastata luonteeltaan lajien välisiä prosesseja, joissa nykyisistä valta-asetelmista pidetään kiinni esimerkiksi tehotuotannon jatkamisella. Tekemällä näkyväksi näitä ideologisia valta-asetelmia *Tainnutuskehto* on myös kertomus useiden lajien välisestä perimmäisestä samanarvoisuudesta. Perimmäinen lajienvälinen samanarvoisuus on vaihtoehtoinen poliittinen ja vihreä ideologia karnistiselle yhteiskunnalle.

3.2 Toisenlajinen ruumiinkertomuksen tuottajana

Ihmisten ja muiden eläinten tuottamat ruumiinkertomukset kuvaavat *Tainnutuskehdoissa* trauman ilmenemismuotoja ja kerronnallistavat kärsimyskokemuksia. Ruumiinkertomuksen käsite on syntynyt tutkimuksen kohdeteoksen, lähdeaineiston ja muiden alalukujen johtopäätöksiensä seurauksena. *Tainnutuskehdon* kaunokirjalliset erityispiirteet, kuten tekstistä luettava toisenlajisten ja kertojan välinen abstrakti trauman paikka (ks. alaluku 2.2 ”Jaettu trauman tila”) sekä teoksen tapa esittää toisenlajiset läsnä olevina, itsellisenä toimijoina limittyvät ruumiinkertomuksissa konkreettisiksi kärsimyksen ilmentymiksi.

Perinteisestä väkivallankuvauksesta poiketen toisenlajiset ovat kertomuksen tuottajina erityisessä asemassa, sillä heillä ei ole *Tainnutuskehdoissa* ihmisen ymmärtämää kieltä. Ruumiinkertomus viittaakin kaikkeen siihen, miten toisenlajisten kehot tulevat esille heidän toimintansa, kuten aktiivisen tai passiivisen liikkeen, sairauksien, ääntelyiden ja muun kehonkielen välityksellä. Toisenlajisten trauman kielellistämisen näkökulmasta yksilön ruumiinkertomus viestii traumasta niin, että siitä tulee näkyvä osa tekstin sisältöä.

Esimerkiksi Jytilä kuvaa kehoille tehtävää väkivaltaa traumakirjallisuuden lähtökohtana: ”[s]ukupuolta ja seksuaalisuutta kuvataan nykykirjallisuudessa usein väkivaltaan kytkeytyvinä ilmiöinä, jotka nivoutuvat mykkyuden ja väkivaltaisen vaientamisen teemoihin.” (Jytilä 2022, 68.) Toisenlajisten tuottama ja heistä tuotettu ruumiinkertomus yhdistyy *Tainnutuskeh-dossa* teurastuksen lisäksi juuri seksuaaliseen ja sukupuolittuneeseen väkivaltaan. Seuraavassa katkelmassa kertoja havainnoi lehmien ja hiehojen nonverbaalista viestintää rektalisointiharjoituksen yhteydessä:

Jokainen yrittää kääntää takapäätään pois alta, kun rapistelemme esiliinat ja hanskat paikoilleen ja tartumme epävarmoina häntiin. Työnnyimme liukuvoiteen avulla olkapäätä myöten eläinten suoleen ja haparoimme. [...] Vedän käteni hitaasti ulos. Sen perässä tulee ryöppynä vetelää lantaa ja sitten sulkijalihas supistuu kuin helpottuneena. Hanskassani on veriviiruja. Irrotan hännästä ja lehmä huiskii sillä, kunnes seuraava opiskelija tarttuu siihen. (TK, 90.)

Toisenlajisten kehonkieltä sanallistetaan katkelmassa esimerkiksi viittaamalla lehmien yritykseen väistää, hännän huiskintaan ja veriviiruihin. Katkelmassa puhutaan epäsuorasti myös kehomuistista: eläimet tunnistavat lähestyvän tapahtuman jo, kun opiskelijat laittavat esiliinat ja hanskat paikoilleen. Toisenlajisten traumamuistojen mekanismeihin ei kuitenkaan syvennytä, sillä kyseessä on nimenomaan ihmiskertojan kyky kielellistä opintoissa koettua väkivallan todistamista. Tästä näkökulmasta toisenlajisten ruumiinkertomus on välillinen, sillä se konstruoituu minäkertojan kokemusmaailman avulla.

Toisaalta toisenlajisten aktiivista toimijuutta ja yksilön tuottaman suoran kertomuksen tulkin-taa tukee se, että toisenlajisten näkyminen minäkertojan todellisuudessa vastaa eläinten kielellisiä positioita todellisessa maailmassa. Toisenlajiset ovat olemassa, vaikka he eivät puhu ihmiskieltä tai ilmaise tahtoaan sanoin. He ovat konkreettisia, omalla tavallaan ajattelevia olen-toja.

Lehtimäki (2008, 216) kirjoittaa artikkelissaan ”All Things Shining”, että ”[l]uonnon ei-kielellisen ”hiljaisuuden” tavoittaminen inhimillisen merkityksellistämisen, kielellistämisen ja kuvallistamisen keinoin sisältää aavistuksen siitä, että ei-inhimillinen luonto on reaalin ja olemassaoleva myös kielen ulkopuolella”. Voidaan ajatella, että yllä olevassa *Tainnutuskeh-don* katkelmassa tavoitellaan Lehtimäen kuvaamaa ei-kielellisen hiljaisuutta avaamalla lehmien kehonkieltä. Hiljaisuuden keskellä on kuitenkin läsnä kehoissa näkyvä kipu, johon lehmät ja hiehot eivät voi itse vaikuttaa. Toisenlajisten kehonkielen kuvaaminen rektalisointiharjoituksen aikana kertoo heidän olemassaolostaan myös seksuaalisen trauman kokijoina.

Väkivalta tapahtuu tilanteessa, joka on kiinteä osa instituution toimintaa. Tämä tuo *Tainnutuskehdon* tapahtumille poliittisen kehyksen.

Ollilan (2023, 126) mukaan ”[t]ehotuotetun lihan, munan ja maidon syöminen on jotain sel-laista, mitä tehdään jonkun toisen keholle ilman hänen suostumustaan”. Suostumuskeskustelun tuominen osaksi eläinoikeuksia aiheuttaa eriäviä mielipiteitä, mutta Ollila painottaa, että muille lajeille tehtävät toimenpiteet, kuten ”silpominen, typistäminen ja kehonosien turmelu” ovat aiheita kriittiselle keskustelulle. (Ollila 2023, 126.) Ollilan kuvaama toiminta voidaan tulkita kaunokirjallisessa teoksessa ruumiinkertomuksen ohittamisena ja ruumiin pakkokontrollina.

Kehoihin liittyvää pakkokontrollia, lääketieteellistä vallankäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa on käsitelty laajasti kotimaisessa kaunokirjallisuudessa ja vastaavia esimerkkejä on mielekästä tarkastella suhteessa *Tainnutuskehtoon*. Esimerkiksi Anni Kytömäen *Margaritassa* (2020) päähenkilön on synnyttävä lapsi hänen omien toiveidensa vastaisesti. *Margaritassa* naisen kehon on osallistuttava sodanjälkeisiin synnytystalkoisiin, eikä julkinen terveydenhuolto ota tosissaan päähenkilön hengenvaarallista raskaudenajan pahoinvointia. Teoksessa kuvataan pahoinvoinnin aiheuttamia väkivaltaisista tuntemuksista, mutta päähenkilö ei saa lupaa aborttiin. Valtion poliittiset intressit menevät yksilön itsemääräämisoikeuden ja terveyden edelle. Vastavasti *Tainnutuskehdoissa* osoitetaan toisenlajisten, tässä tapauksessa raskaana olevien lehmien asema hyödynnettävinä resursseina. Seuraavassa *Tainnutuskehdon* katkelmassa Janna problematisoi toisenlajisten kehoihin kohdistuvaa kajoamista:

– Ihan kuin mulla olis koko käsivarsi jonkun paksusuolella ja mä kopeloisin sen sikiötä sen suolen kautta, ja se alistuis siihen koska sen pää on metallitankojen välissä jumissa. Ei kun hetkinen, sitähan me just vittu tehtiin. Mihin tästä kuuluu ilmoittaa? (TK, 91.)

Lainauksessa Janna purkaa tunteitaan. Eläimet eivät ole harjoitustilanteessa vapaaehtoisesti, vaan koska heidän ruumiitaan tarvitaan opetuskäyttöön. Kehojen hyödyntäminen opetustilanteessa asettaa toiminnan rakenteellisen väkivallan kontekstiin. Yksilöt on sidottu kiinni, koska he ovat raskaana ja raskaus tekee yksilöistä välinearvoisia. Toisenlajisten omalla tahdolla on kuitenkin Jannan puheessa paikkansa.

Jannalle harjoituksessa käytetty eläin on ”joku”, ja ”jonkun keho” joutuu epämurkavan toiminnan kohteeksi. ”Jonkun keho” tarkoittaa tuntevaa ruumista, eikä esimerkiksi koneen osaa tai epä-älyllistä, vastojensa varassa toimivaa organismia. Janna käyttää katkelmassa myös muita

suostumuskeskusteluun viittaavia termejä, kuten ”kopeloida” ja ”alistua”. Kertojan ja Jannan tuottamat ruumiinkertomukset lehmien ja hiehojen kokemuksista ovat empatisoivia.

Empatiasta puhutaan paljon traumakirjallisuuden ja ylipäänsä lukemisen hyötyjen yhteydessä. Pelkästään yhden toisenlajisten traumaa koskevan teoksen lähiluvun perusteella on mahdollista arvioida vastaavan kirjallisuuden poliittista muutosvoimaa vallitsevassa yhteiskunnassa. Jytilä toteaa, että ”[...] muisti- ja traumatutkimuksessa käsitellään usein tunteita moraaliselta kannalta, kun trauman lukemiseen liitetään kokemukseen osallistumisen, vääryyksien korjaamisen ja empatian kokemisen kaltaista eetosta.” (Jytilä 2022, 55.) Niin kuin Jytiläkin pohtii, lukemisesta seuraavia tunteita ei voi kuitenkaan ennustaa. Vaikka toisenlajisten ruumiinkertomus siis välittää lukijalle teoksen eläintoimijoiden kokemuksia, yhteiskunnallisen muutoksen arvioiminen vaatisi laajempaa tutkimusta esimerkiksi lukijuudesta ja toisenlajisia käsittelevän kirjallisuuden vastaanotosta. Toisaalta Lahtinen ja Löytty (2022, 18) esittävät artikkelissaan ”Kirjallisuus ilmastonmuutoksen aikakautena – Näkökulmia empiiriseen ekokritiikkiin”, että esimerkiksi Anne Swellin romaanin *Uljas musta* (1877, *Black Beauty*) ansiosta kivuliaiden suitsien käyttö hevosilla lopetettiin Isossa-Britanniassa. Toisin sanoen kuvaus toisenlajisen kärsimyksestä kaunokirjallisuudessa voi johtaa jopa lainsäädännölliseen muutokseen.

Empiirisessä ekokritiikissä puhutaan ilmastofiktiosta, jolle on tyypillistä käsitellä todellista ilmastokriisiä ja siihen vaikuttavia tekijöitä mutta myös pyrkiä vaikuttamaan lukijaan herättämällä tunteita ja ajatuksia luonnon tai muiden lajien puolesta (Lahtinen ja Löytty 2022, 13). Vaikka *Tainnutuskehdoissa* ei ole kyse varsinaisesta ilmastofiktiosta, teos välittää sanomaa poliittisesta eläintuotannon kriisistä, joka tuottaa traumaa.

Valtavirran politiikassa ja kulttuurissa toisenlajisten ruumiinkertomuksia tuotetaan myös vähätteleillä, tuhoamalla ja ohittamalla. Tällöin muiden lajien ruumiinkertomuksia vääristetään esimerkiksi kaupallisessa tarkoituksessa. Tätä havainnollistaa eläinteollisuus ja eläinperäisten tuotteiden markkinointi. Lihateollisuudessa ei puhuta tappamisesta vaan ruuasta. Aaltola (2023, 34) kirjoittaa esseessään ”Traumateollisuus”, että traumakertomukselle tyypillisesti eläinteollisuus on kirjaimellisesti kaaosta ja hajanaisia fragmentteja. ”Se on kehoja, jotka leikataan tunnistamattomiksi osiksi tai myllätään yhteen muiden kehojen kanssa. [...] viipa-lointia, leikkaamista, sekoittamista ja tunnistamattomaksi tekemistä, ristiriitoja, merkitykset-tömyyttä.” (Aaltola 2023, 34.) Toisin sanoen toisenlajisten kehoja koskeva puhe ja toiminta on usein puhetta muovattavasta ravinnosta ja tuntemiskyvyttömästä massasta. *Tainnutuskeh-dossa* asetelma käännetään päälaelleen kyseenalaistamalla normalisoitua puhetta toisenlajisten

välinearvosta. Kulttuurisidonnaisen ruokapuheen tai välineellistämisen sijaan toisenlaiset näkyvät yksilöllisten ja kollektiivisten ruumiinkertomusten kautta. Samalla teos kielellistää eläinpopulaatioiden kärsimystä, jota institutionaalinen järjestelmä nimeää hyödykkeiksi ja oppimistilanteiksi.

4 Lopuksi

Toisenlajisten traumakokemukset kielellistyvät *Tainnutuskehdoissa* kertojan kuvauksen ja eläinyksilöiden ruumiillisen läsnäolon kautta. Vaikka tuotantoeläimillä ei ole teoksessa asemaa henkilöhahmoina, eikä teos pyri kielellistämään heidän ajatuksiaan kaunokirjallisen kuvittelun avulla, yksilöiden traumakokemukset välittyvät heidän ruumiinkertomuksissaan. Eläin, joka on läsnä esimerkiksi kipeänä tai kärsivänä on ruumiinkertomuksen tuottaja, kun kertojan katse kohdistuu hänen kipuunsa. Toisenlajisten kollektiivinen trauma kielellistyy teurastamokuvauksissa ja lääketieteellisissä termeissä, jotka merkitsevät yksilöiden kehoille tehtäviä toimenpiteitä tai kuolemantuottamusta.

Jaettu trauman tila tarkoittaa kielellistämisen näkökulmasta ihmiskertojan ja muiden eläinten välistä, yhteistä kokemusta. Yhteinen kokemus saa sanat kertojan läsnäolon ansiosta. Tuotantoeläinten trauma ei tapahdu tietyssä paikassa tiettyjen tekijöiden toimesta, vaan kyseessä on maailmanlaajuinen, rakenteellinen väkivaltakoneisto.

Väkivallan todistamisen taakka tekee minäkertojan identiteetistä sirpaleisen, ja kokemus voimattomuudesta vahvistuu, kun kertojan menneisyys ja nykyisyys kohtaavat. Kertojan on vaikea hahmottaa itseään trauman tekijän ja kokijan rooleissa. Toisenlajisten trauma konkretisoi sirpaleisen identiteetin tavoin kaikilla eläinlääketieteen opintojen osa-alueilla ja kielellistyy käytännön harjoittelujaksoilla groteskeiksi kuvauksiksi. Ruuantuotanto, joka vaatii muiden lajien systemaattista välineellistämistä on vaikeasti sanallistettava trauman aiheuttaja.

Tainnutuskehdon kuvaamille teurastamo- ja tuotantotilolosuhteille löytyy vastine oikeasta yhteiskunnasta. Tämä tarkoittaa, että *Tainnutuskehto* ei pelkästään kielellistä fiktiivistä traumaa vaan yhteiskunnallista ja kulttuurista ongelmaa. Teos on kulttuurituote, joka havainnollistaa fiktion keinoin toisenlajisten ruumiinkertomusten ja poliittisten ideologioiden välistä informaatiokatkosta ja vallankäyttöasetelmaa.

Tutkimusta voisi syventää tulevaisuudessa esimerkiksi ruumiinkertomuksen käsitteen testaamisella muihin aihepiiriin teoksiin. Vegaanisen utopian tutkimus sekä lukemisesta seuraavan poliittisen muutosvoiman tutkimus antaisivat myös tärkeitä lisänäkökulmia toisenlajisten kielelliseen läsnäoloon kaunokirjallisuudessa.

Lähteet

TK= Valtonen, Elli 2023: *Tainnutuskehto*. Helsinki: Kosmos.

Aaltola Elisa 2023: *Puhe eläinten puolesta*. Tallinna: Into Kustannus Oy.

Blomberg Kristian ja Sääntti Joonas 2008: ”Miksi puhua kun on itse sana” Kieli luonnon ja luontokokemuksen välissä Margaret Atwoodin romaanissa *Surfacing*. Teoksessa *Äänekäs kevät – Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*, toim. Lahtinen Toni ja Lehtimäki Markku. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 184–209.

Joy Melanie 2024: *Miksi rakastamme koiria, syömme sikoja ja pukeudumme lehmiin* (Alkuperäisteos *Why We Love Dogs, Eat Pigs, and Wear Cows: An Introduction to Carnism*. 2020). Suomentanut Lindström, M. Helsinki: Oppian.

Jytilä Riitta 2022: *Traumaattinen muisti nykyproosassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lahtinen Toni ja Lehtimäki Markku 2008: Johdatus ekokriittiseen kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa *Äänekäs kevät – Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*, toim. Lahtinen Toni ja Lehtimäki Markku. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–28.

Lehtimäki Markku 2008: ”All Things Shining” Olioiden luonto amerikkalaisessa runoudessa ja elokuvassa. Teoksessa *Äänekäs kevät – Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*, toim. Lahtinen Toni ja Lehtimäki Markku. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 210–234.

Lahtinen Toni ja Löytty Olli 2022: Kirjallisuus ilmastonmuutoksen aikakautena: Näkökulmia empiiriseen ekokritiikkiin. *Joutsen / Svanen. Kotimaisen Kirjallisuudentutkimuksen Vuosikirja, 2022*. <https://doi.org/10.33346/joutsensvanen.120467>

Ollila Tiina 2023: *Poliittiset eläimet*. Tampere: Vastapaino.

Lummaa Karoliina 2010: *Poliittinen siivekäs – Lintujen konkreettisuus suomalaisessa 1970-luvun ympäristörunoudessa*. Jyväskylä: Nykykulttuuri.

Peltola Rea. Jääskeläinen Anni. Harjunpää Katariina 2021: *Kieli ja eläin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://oa.fin-lit.fi/site/books/10.21435/skst.1474/read/?loc=Koottu-2.xhtml> [haettu 6.2.2025]

Ruokavirasto. [https://www.ruokavirasto.fi/elaimet/elainten-hyvinvointi/elainsuojelu-teurastuksessa-ja-lopetuksessa/tuotantoelainten-lopetus-ja-teurastusmenetelmat/](https://www.ruokavirasto.fi/elaimet/elainten-hyvinvointi/elainsuojelu-teurastuksessa-ja-lopetuksessa/tuotantoelainten-lopetus-ja-teurastus/lopetus--ja-teurastusmenetelmat/) [haettu 22.1.2025]

